

С ОПЫТА ОРГАНИЗАЦИИ И РУКОВОДСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКОЙ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Резюме

В статье раскрываются условия повышения уровня педагогической практики студентов высших учебных заведений за счет усовершенствования планирования педпрактики, поданы результаты экспериментальной работы, направленные на усовершенствование форм организации и методического руководства педагогической практикой будущих учителей. В статье анализируются причины, которые негативно влияют на результаты педагогической подготовки будущих учителей начальных классов: низкий уровень содержания педагогических дисциплин, недостатки в организации учебного процесса и контроля за результатами, формализм подготовки преподавателей для высшей школы.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, методическая деятельность.

S.M.Parshuk

FROM EXPERIENCE OF ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF PEDAGOGICAL PRACTICE OF HIGHT SCHOOL STUDENTS

Summary

The article deals with the conditions of the improvement of teaching practice of higher school students by improving the planning of pedagogical practice. The results of experimental work aimed at improving the forms of organization and monitoring the teaching practice of future teachers are presented. Reasons which influence negatively the results of pedagogical preparation of future primary classes' teachers are analyzed in the article: low scientific level of the contents of pedagogical disciplines, faults in organization and control of educational process, formalism in preparation of higher school teachers.

Key words: educational activity, methodical work.

УДК 37.013.42 : 37.018.32

Л.Г. Цибулько

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ВИХОВАНЦІВ-СИРІТ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті здійснено психолого-педагогічну характеристику дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, молодшого шкільного віку; визначено низку особистісних особливостей розвитку дітей цієї категорії.

Ключові слова: діти-сироти, молодший шкільний вік, характеристика, соціалізація, розвиток, особистість.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасному українському суспільстві перед вітчизняними освітянами стоїть проблема термінового розв'язання важливих завдань щодо організації соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, створення психолого-педагогічних умов для їх розвитку, становлення і життєдіяльності. Це, на наш погляд, можливо лише за умови глибокого знання педагогами фізіологічних, психологічних, соціальних та педагогічних особливостей цієї категорії дітей як об'єктів і суб'єктів соціально-педагогічного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розв'язанні низки завдань діагностики вихованців-сиріт та дослідженню специфіки психофізичного і соціального розвитку зазначеної категорії дітей у різні роки брали участь О. Антонова-Турченко, Л. Божович, Л. Волинець, В. Вугрич, І. Зверева, Л. Канішевська, Б. Кобзар, С. Коношенко, Л. Кузьменко, І. Лангмейер, З. Матейчек, В. Мухіна, Є. Постовойтов, Г. Прихожан, В. Слюсаренко, Н. Толстих, С. Харченко й ін. Проте зазначена проблема залишається актуальною для сучасної психологічної і соціально-педагогічної науки.

Формулювання цілі статті. Саме тому зазначена стаття має за мету здійснення психолого-педагогічної характеристики дітей-сиріт та дітей молодшого шкільного віку, позбавлених батьківського піклування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення наукової літератури з означеної проблеми дозволило встановити, що від своїх "домашніх" однолітків молодші школярі, які виховуються у закритих інтернатних закладах, відрізняються дисгармонійністю у розвитку інтелектуальної сфери, нерозвиненістю довільних форм поведінки, підвищеною агресивністю, невмінням розв'язувати конфлікти. Те, що у дитячій установі дитина постійно змушена спілкуватися з однією й тією ж заданою групою однолітків, не сприяє розвитку навичок спілкування з іншими однолітками, діти не вміють адекватно оцінювати свої якості, не вміють будувати рівноправні відносини із незнайомими їм однолітками. Діти звикають підкорюватися вимогам вихователів, "жити за інструкцією", що, природно, не допомагає їм самостійно долати труднощі, які виникають у процесі життєдіяльності [3, с. 45].

Український дослідник В. Яковенко зазначає, що у цьому віці більшою мірою починає проявлятися агресивність дітей, які залишилися без уваги і піклування батьків, яку учений пояснює незадоволеною потребою вихованців у батьківській любові. У них не сформована базова довіра до світу, не задоволеними залишаються і багато інших потреб – у самоствердженні, у дорослому як ідеалі, в емоційному комфорті, у визнанні своєї цінності з боку оточення [8].

Розкриваючи специфіку розвитку дітей-сиріт 6–10 років, не можна не згадати напрацювання з цієї проблеми зарубіжного психоаналітика Р. Берні, який, характеризуючи сиріт молодшого шкільного віку, відзначав наявність у них мінімального конкретно-почуттєвого досвіду, брак практики вирішення проблемних ситуацій, недостатній розвиток наочно-образного мислення. Мислення такої дитини, вважає психоаналітик, схематичне, елементи логічного мислення (класифікація, систематизація) замінюють собою творче, образне сприйняття світу [3, с. 112].

Особливо нам імпонує твердження Р. Берні, згідно з яким "Я-Концепція" дітей-сиріт, що формується в умовах депривації стосунків з матір'ю, часто позбавлена позитивного змісту, вкрай уразлива й захищає себе за допомогою ворожого ставлення до інших людей [3, с. 114]. На наш погляд, зазначену особливість дитячої психіки вихованців-сиріт слід обов'язково враховувати у процесі організації соціально-педагогічної роботи з ними.

Продовжуючи характеризувати вихованців-сиріт молодшого шкільного віку, відзначимо також, що у процесі констатувального етапу експерименту нами було встановлено, що під час спілкування з дорослими у вихованців-сиріт цієї вікової категорії головним залишається бажання заслужити схвалення вихователя або вчителя, тобто знову проявляється незадоволена потреба в емоційному контакті з дорослим.

Як стверджують вітчизняні науковці, дітей-сиріт у цьому віці відрізняє низький рівень розвитку саморегуляції, самостійності, довільної поведінки. Зокрема, Л. Оліференко на підставі свого досвіду роботи у притулку відзначає, що у дітей порушення соціалізації проявляється у будь-яких формах і з різним ступенем виразності залежно від особистісних особливостей дитини, від психологічних факторів, від того, як довго дитина жила у важких умовах. Це проявляється у невмінні поводити себе у громадських місцях, нездатності адаптуватися до незнайомих людей, до нової обстановки, у різних проявах девіантної поведінки. В аморальній поведінці простежуються чотири основні мети:

- будь-яким способом привернути до себе увагу, не важливо, якою вона буде (заохочення або покарання);
- продемонструвати власну силу;
- помститися за те, що з ними відбулося, зокрема виплеснути на більш слабких своє негативне ставлення до оточення;
- компенсувати свою неповноцінність і неспроможність [4, с. 208].

Учні початкових класів школи-інтернату характеризує підвищена ситуативність, що виявляється у найрізноманітніших видах діяльності дитини: у пізнавальній сфері – нездатність розв'язувати завдання, які вимагають внутрішніх операцій без опору на практичні дії, що, у свою чергу, перешкоджає становленню творчого мислення; у поведінці – нерозвиненість довільності, підвищена імпульсивність, неможливість керувати своїми діями, погрози, обвинувачення, докори по відношенню до оточення; у спілкуванні – у дітей цього віку складається не позаситуативно-особистісна, а своєрідна форма ситуативно-особистісного спілкування на рівні збіднелих мовленнєвих і недостатньо розвинених експресивно-мімічних засобів; у самосвідомості – ситуативність бажань, відсутність тимчасового плану власних дій. Усе це зумовлює пригнічення внутрішньої активності дитини, гальмує розвиток її самостійності [7, с. 169].

У ході проведеного нами спостереження також виявлено, що учні початкових класів школи-інтернату практично не вміють гратися. Розвиток ігрової діяльності у них знаходиться на рівні найпростіших ігор-маніпуляцій, які, за звичай, притаманні дітям 2-3 років.

Це підтверджує й І. Дубровіна, яка відзначає, що за зовнішньою формою гра вихованців-сиріт цього віку може нагадувати рольову, сюжетну гру, наприклад, "доньки-матері", однак зміст цієї гри – маніпуляція з ляльками й іншими предметами. Вищі рівні – рольова гра і гра за правилами – у них практично не зустрічаються [2].

Значущим для нашого дослідження є висновок Г. Прихожан, згідно з яким для більшості дітей-сиріт молодшого шкільного віку властиві невпевненість у собі, тривожність, замкненість. Такий стан, на думку дослідниці, зумовлюється тим, що попередній досвід життя цих дітей, переважно негативний, розвиває у них надмірну залежність від дорослих, спричиняє відсутність прагнення до успіху, занижену самооцінку тощо [6, с. 47].

Характеризуючи дітей-сиріт молодшого шкільного віку, не можна не наголосити на недоліках у розвитку самостійності цих вихованців, що, на думку вітчизняних дослідників [8], викликані гіперопікою, надмірною турботою з боку дорослих, які оточують дитину. Це твердження трохи не співпадає із загальноприйнятою у психолого-педагогічній науці думкою, що діти-сироти, які перебувають в інтернатних закладах, зростають в умовах дефіциту спілкування з дорослими.

Відповідь на це протиріччя ми знаходимо у працях психологів (Л. Девіс, І. Дубровіна, В. Мухіна,

Р. Овчарова), які вважають, що низький рівень самостійності в молодших вихованців школи-інтернату пояснюється наявністю у них соціальної депривації, недостатнім розвитком їхньої самосвідомості, нездатністю адекватно поставитися до себе і власних дій [2; 3; 6].

Зокрема, І. Дубровіна у своєму дослідженні вказує, що депривація потреби вихованця-сироти у визнанні, відсутність інтересу й уваги дорослого до результатів його діяльності та його особистих досягнень спотворює сферу соціальних контактів дитини, що спричиняє агресивну поведінку, афективність, негативне ставлення до оточення. Обмежене, переважно групове спілкування учнів початкових класів із дорослими, на думку дослідниці, уповільнює дитячу самостійність: сталий режим дня, постійні вказівки педагогів, що слід робити в той чи інший момент часу, контроль з їхнього боку позбавляють дітей необхідності самостійно планувати, здійснювати і контролювати свою поведінку і, навпаки, формує звичку до покрокового виконання чужих указівок, що негативно позначається на розвитку їхньої вольової сфери. У молодшому шкільному віці це проявляється у нездатності дітей здійснювати самоконтроль і самооцінку [2, с. 167].

Характеризуючи дітей-сиріт цього віку, не можна не відзначити, що їхня навчальна мотивація більшою мірою визначається потребою у позитивному ставленні з боку дорослого, ніж власне навчальними мотивами.

На особливому ставленні дітей-сиріт до оточення акцентують свою увагу А. Парафіян і Н. Толстих. На думку зазначених учених, у сполученні з гіпертрофованою потребою в спілкуванні з дорослими, викликану дефіцитом такого спілкування у дитячому інтернатному закладі, залежність емоційного добробуту дитини від ставлення до неї дорослого визначає особливу значущість цього ставлення й створює зовсім специфічний тип стосунків з дорослими. Специфічність такого спілкування особливо промовисто виявляється під час різних конфліктних ситуацій спілкування, проявляючись у домінуванні захисних форм поведінки у подібних ситуаціях, у нездатності продуктивного, конструктивного вирішення конфлікту, в агресивності по відношенню до дорослого. Хоча молодші школярі й прагнуть догодити дорослим, "ця потреба у його позитивному ставленні наражається на глибоку фрустрацією потреби в інтимно-особистісному спілкуванні з дорослими, що у сполученні з несформованістю адекватних форм спілкування створює надзвичайно складну, суперечливу картину цього спілкування" [3, с. 46].

Висновки. Отже, діти-сироти молодшого шкільного віку, які виховуються в закладах інтернатного типу, зазнають труднощів у розвитку суб'єктності, не готові до засвоєння соціального досвіду, схильні до зовнішнього контролювання, що ускладнює процес формування навчальної діяльності й розвиток рефлексії; в них не розвинені адекватні форми спілкування з дорослими й однолітками; незалежно від виду діяльності їхня мотивація визначається прагненням до позитивної уваги з боку дорослих. Зазначені особливості психофізичного і соціального розвитку зазначеної категорії вихованців необхідно враховувати під час організації соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, створенні психолого-педагогічних умов для їх розвитку, становлення і життєдіяльності.

Література

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – СПб. ; М. ; Нижний Новгород ; Воронеж : Питер, 2008. – 398 с. , ил., портр., табл. – (Мастера психологии). – Библиогр.: с. 386–398.
2. Возрастная и педагогическая психология : [хрестоматия для студентов высш. пед. учеб. заведений] / сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. – М. : Академия, 2007. – 435 с.
3. Лиханов Л. А. Дети без родителей / Лиханов Л. А. – М. : Просвещение, 1991. – 271 с.
4. Олиференко Л. Я. Социально-педагогическая поддержка детей группы риска : [учеб. пособие для студентов] / Л. Я. Олиференко. – М. : Академия, 2007. – 253 с.
5. Підласий І. П. Корекція девіантної поведінки молодших школярів : [експерим. матеріали] / І. П. Підласий, О. В. Шарапова ; Упр. освіти і науки Черкас. облвиконкому та ін. – Черкаси : ЧДТУ, 2002. – 44 с.
6. Прихожан А. М. Психология сиротства / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых. – [2-е изд.]. – СПб. : Питер, 2005. – 400 с.
7. Шарапова О. В. Педагогічні умови комплексної корекції девіантної поведінки молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Олена Валеріївна Шарапова. – К., 2003. – 205 с.
8. Яковенко В. С. Дитина-сирота : розвиток, виховання, усиновлення / В. С. Яковенко. – К., 2007. – 171 с.

Л.Г. Цибулько

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ ВОСПИТАННИКОВ–СИРОТ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Резюме

В статье осуществлено психолого-педагогическую характеристику детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки, младшего школьного возраста; определен ряд личностных особенностей развития детей этой категории.

Ключевые слова: дети-сироты, младший школьный возраст, характеристика, социализация, развитие, личность.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PORTRAIT OF PRIMARY SCHOOL ORPHANS

Summary

out the psychological and pedagogical characteristic of orphan children and primary school children deprived of parental guardianship is carried in the article. A number of personal features of children of this category development are defined.

Key words: orphan children, primary school age, the characteristic, socialization, development, a person

УДК 37.015

О. М. Ващенко

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто суть здоров'язберігальних технологій та їх впровадження у навчально-виховний процес початкової школи. Вказується на те, що навчальний процес у початкових класах містить чималу кількість навчального матеріалу щодо здоров'я людини, його формування, збереження та зміцнення. У результаті дослідження автором доведено, що впровадження в навчально-виховний процес здоров'язберігальних технологій сприяє значному зниженню фізичного та психологічного навантаження на учнів, систематичній релаксації нервової системи, підвищенню ефективності навчально-виховного процесу початкової школи.

Ключові слова: здоров'язберігальні технології, навчально-виховний процес, початкова школа.

Постановка проблеми. В умовах соціально-економічних перетворень в Україні загострюються протиріччя між потребою суспільства в активних, здорових людях і значним погіршенням здоров'я дітей. Саме тому проблема збереження здоров'я школярів і навчання їх здоровому способу життя становить особливий інтерес для педагогічної науки і практики.

Учені і громадськість світової спільноти визначають, що основною з глобальних проблем сьогодення є проблема збереження здоров'я підрастаючого покоління як основного з чинників майбутнього благополуччя держави. У Національній доктрині розвитку освіти, вказано, що пріоритетним завданням системи освіти є виховання в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до найважливішої індивідуальної і суспільної цінності. З огляду на вищезазначене актуальною є проблема впровадження у навчально-виховний процес початкової школи здоров'язберігальних педагогічних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що науковці, педагоги та лікарі наголошують сьогодні на важливості не тільки підготувати дитину до самостійного життя, виховати її морально та фізично здоровою, але й навчити її бути здоровою, сприяти формуванню в неї усвідомлюваної потреби у здоров'ї як необхідної умови майбутньої успішності і добробуту в житті.

Проблема збереження, зміцнення та відтворення здоров'я особистості розглядається з тих чи інших наукових позицій у працях філософів, медиків, психологів, соціологів (М. Амосов, Г. Апанасенко, Г. Борисов, Т. Сущенко та ін.). Концептуальні основи здоров'язберігаючого виховання закладені у працях К. Бондаревської, О. Дубогай, З. Малькової, Н. Полетаєвої, Л. Татарнікової.

Значний внесок у розробку та впровадження у практику діяльності освітнього закладу системи оздоровчого виховання дітей і молоді здійснили видатні українські педагоги А. Макаренко та В. Сухомлинський.

Основним завданням сучасної школи стає виховання компетентної особистості, яка не тільки володіє знаннями, а й уміє застосовувати їх у житті, діяти адекватно у відповідних ситуаціях, адаптуватися до складних соціальних умов, долати життєві труднощі, підтримувати своє здоров'я на належному рівні, протистояти негативним впливам. З огляду на це особливого значення набуває спрямоване формування у дітей умінь і навичок здорового способу життя.

Мета статті – розглянути суть здоров'язберігальних технологій та їх впровадження у навчально-виховний процес початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Здоров'ю людини належить одне з найважливіших місць у системі людських цінностей і пріоритетів. Здоров'я визначається як процес збереження й розвитку психічних і фізіологічних функцій людини, оптимальної працездатності та соціальної активності за максимальної тривалості життя.

Всеохоплююча вагомість і актуальність зазначеної проблеми викликала необхідність ґрунтовних досліджень феномена здоров'я людини та його складників, пошуку шляхів позитивного впливу на нього.

Сучасний стан здоров'яформувальної освіти й виховання суспільства дозволяє виявити явне протиріччя між позитивними установками та реальним рівнем оздоровчого виховання особистості.